

СРЕДНОВЕКОВНИ БРАДВИ ОТ ФОНДА НА ПАРК-МУЗЕЙ „ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК“

Невян Митев

MEDIEVAL AXES FROM THE FUND OF PARK-MUSEUM “VLADISLAV VARNENCHIK”

Nevjan Mitev

Abstract: *In this article, four medieval axes from the Park-museum “Vladislav Varnenchik”, a branch of the National Museum of Military History, are published.*

The first specimen can be classified as type 6 according to the classification of V. Yotov. It dates back to the 10th – 12th century. The second specimen belongs to type 4C according to the classification of A. Nadolski. It dates from the 11th – 14th century.

The third find is of the axe-hammer type. Such weapons have been found in different geographical areas of Russia and date back to the 14th – 15th century. According to the available information, the find was found in the area of the Mihalich fortress. In the autumn of 1444, this fortress was captured by the crusaders of King Vladislav Varnenchik on their way to Varna and also was on their route during the retreat after the defeat of the Ottomans on November 10. In view of the location and dating of the find, without having a strong conviction for that, it can be related to the events of the autumn of 1444.

The last artifact is from the group of heavy axes. It has a non-standard shape and has two blades, one longer and the other shorter. Such an axe is kept in the Archaeological Museum in Plovdiv and is defined as a metal agricultural tool from the 12th – 13th century. Another axe was found in the Krichim fortress and is kept in the National Museum of Military History. It has been identified as a double-edged axe from the 13th – 14th century. Such specimens were probably used both as agricultural tools and as combat weapons in the Middle Ages.

The presented artifacts are interesting examples of medieval axes. They enrich the known quantity and supplement our knowledge of the finds found in the Bulgarian lands.

Keywords: *Medieval axes, Park-museum “Vladislav Varnenchik”.*

В последните години във фонда на Парк-музей „Владислав Варненчик“, филиал на Националния военноисторически музей, постъпиха като дарения интересни представители на средновековното въоръжение и снаряжение. С друго свое изследване поставих началото на публикуването на тези предмети (Митев 2020: 4 – 16), а в настоящата публикация ще обнародвам четири нови средновековни брадви.

Първият образец е от типа брадви, които имат удължено надолу острие и триъгълни уши, а тилът е плоска пластина с криловидни израстъци (**обр. 1**).

Обр. 1. Тежка брадва, ПМБД – 1444 г., инв. № 337

Това оръжие може да се причисли към тип 6 по класификацията на В. Йотов (Йотов 2004: 99 – 100). Публикуваните от изследователя екземпляри са от групата на леките брадви, а нашият образец има тегло от 595 гр, което несъмнено трябва да го отнесе към групата на тежките брадви¹. Брадви с аналогична

¹ Острието на публикуваната тук находка по-скоро наподобява тип 8А по типологичната схема на Йотов. При идентификацията на оръжието обаче съм взел под внимание най-вече тилната част. Брадвите с подобен тил са обособени във всички класификации като самостоятелен тип.

форма често се откриват в древноруските² и полските земи³, и се датират в X – XII век. В своя каталог Йотов обнародва общо две случайни находки от Североизточна България и упоменава следното: „Въпреки че двете брадви от тип 6 са случайни находки, смятам, че включването им в изследването и датирането им в ранното средновековие е основателно.“ (Йотов 2004: 99). Коментираният тук екземпляр подкрепя тезата на Йотов и затвърждава становището, че подобни брадви се откриват в българските земи.

Вторият екземпляр е от групата на леките брадви с тясно, леко издължено надолу дъговидно острие (**обр. 2. кат. № 2**).

Обр. 2. Лека брадва, ПМБД – 1444 г., инв. № 343

Този тип оръжие спада към тип 4С по класификацията на А. Надолски, който го датира в XI век (Nadolski 1954: 43 – 44). Въз основа на по-нови екземпляри, открити при археологически разкопки, М. Глосек установява, че такива брадви се срещат и в по-късни времена, през XIII – XIV век. Самият автор съобщава, че е изключително трудно да се определи каква е била функцията им, а той допуска две възможности – и като оръжие, и

² Тези брадви спадат по класификацията на А. Кирпичников към тип 4 (Кирпичников 1966: 36 – 37).

³ А. Надолски ги поставя към тип 5 в своята класификация (Nadolski 1954: 45 – 46). В последните години се документираха още екземпляри от този тип брадви, които произхождат от различни места в Полша (Tereszczuk 2005: 133 – 142. Kurasiński, Skóra 2012: 69 – 89).

като оръдие за сечене на дърва (Głosek 1996: 34)⁴.

Третата находка е от типа брадва – чук (обр. 3. кат. № 3). Подобни оръжия се откриват в различни географски ареали на Русия и се датират в XIV – XV век (Медведев 1959: 131 – 132; Торопов, Торопова).

Обр. 3. Брадва – чук, ПМБД – 1444 г., инв. № 370

Брадвата – чук е била на въоръжение и в полската войска през XV век (Głosek 1996: 28 – 33)⁵. Според информацията, с която разполагаме, находката е открита в района крепостта Михалич⁶. През есента на 1444 г. тази твърдина е била превзета от кръстоносците на крал Владислав Варненчик по пътя им към Варна и е отстояла също на маршрута им по време на отстъплението след поражението от османците на 10 ноември. С оглед местонамирането и датировката на находката, с известни условности, тя може да се свърже със събитията от есента на 1444 г.

Последният артефакт, който се коментира в настоящото изследване, е от групата на тежките брадви. Той е с нестандартна форма и има две остриета, едното е по-дълго, а другото – по-късо (обр. 4. кат. № 4). Екземпляр от същия тип се съхранява в Археоло-

⁴ Като по-нова находка от Полша от този тип брадви. Вж. (Świątkiewicz 2010: № 23).

⁵ Относно еволюцията и терминологията на бойния чук (включително чука – брадва) в полската историография вж. (Paszkiwicz 1975: 225 – 228).

⁶ Тази крепост се намира над дн. гр. Аксаково.

гическия музей в гр. Пловдив и е определен като метално земеделско оръдие на труда от XII – XIII век⁷.

Обр. 4. Тежка брадва с две остриета, ПМБД – 1444 г., инв. № 336

Друга брадва е открита в крепостта Кричим и се съхранява в Националния военноисторически музей. Идентифицирана е като двуостра брадва от XIII – XIV век⁸. Такива екземпляри вероятно са използвани като земеделски сечива и като бойни оръжия през Средновековието.

Представените артефакти са интересни образци на средновековните брадви. Те обогатяват известното количество и допълват познанието ни за находките, открити в българските земи.

⁷ Средновековно изкуство. – В: Регионален археологически музей – Пловдив. https://archaeologicalmuseum.plovdiv.org/_m1714/%D0%A1%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE-%D0%B8%D0%B7%D0%BA%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE?fbclid=IwAR0iZqq-JNZZp8jpRM6VeZTLRxq-EX8vrlRYlhYiVQ3UVEostai9xpz8AcGU (достъпен на 28.09.2020 г.)

⁸ Благодаря на ст. експерт Асен Радев от Националния военноисторически музей за информацията.

КАТАЛОГ

1. ПМБД – 1444 г., инв. № 337. Желязна брадва с удължено надолу острие и триъгълни уши, а тилът е плоска пластина с криловидни израстъци. Размери: обща дължина – 14,5 см, дължина на острието – 10 см. Дължина на ушите – 5 см, дължина на тила – 8,6 см. Диаметър на отвора – 3,5 см. Тегло – 595 гр. Състояние – много добро. Бравата е намерена в района на крепостта Михалич.

2. ПМБД – 1444 г., инв. № 343. Желязна лека брадва. Острието е тясно, дълговидно и леко издължено надолу. Обща дължина – 13,7 см, дължина на острието – 10 см, ширина на острието – 6,5 см, диаметър на отвора – 2,7 см. Тегло – 330 гр. Състояние – добро, има следи от корозия и острието е нащърбено. Неустановено местонамиране.

3. ПМБД – 1444 г., инв. № 370. Желязна брадва с удължено малко нагоре и повече надолу дълговидно острие. Двете външни страни при отвора имат ъглова форма. Оръжието има изпъкнала тилна част под форма на чук. Размери: обща дължина – 16 см, дължина на острието – 10 см, ширина на острието – 8,2 см, отвор – 2,7/2,9 см. Тегло – 735 гр. Състояние – много добро. Бравата е намерена в района на крепостта Михалич.

4. ПМБД – 1444 г., инв. № 336. Желязна брадва с две остриета. Размери: обща дължина – 31 см, дължина на дългото острие – 13,5 см, дължина на късото острие – 7,5 см. Дължина на ушите – 8,5 см. Диаметър на отвора – 3,5 см. Тегло – 1755 гр. Състояние – много добро. Бравата е намерена в района на крепостта Михалич.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES)

- Йотов, В.** *Въоръжение и снаряжение от българското средновековие (VII – XI век)*. Варна, 2004. [Yotov, V. *Vaorazhenie i snaryazhenie ot balgarskoto srednovekovie (VII – XI vek)*. Varna, 2004].
- Кирпичников 1966:** А. Н. Кирпичников. *Древнерусское оружие. Выпуск второй. Копья, сулицы, боевые топоры, булавы, кистени IX – XIII вв.* Москва – Ленинград, 1966. [Kirpichnikov, A. *Drevnerusskoe oruzhie. Vypusk vtoroj. Kop'ya, sulicy, boevye topory, bulavy, kisteni IX – XIII vv.* Moskva – Leningrad, 1966].
- Медведев 1959:** А. Ф. Медведев. Оружие Новгорода Великого. – *Труды Новгородской археологической экспедиции*. Т. II. МИА № 65. Москва, 1959, 121 – 191. [Medvedev, A.F. *Oruzhie Novgoroda Velikogo*. – *Trudy Novgorodskoj arheologicheskoy ekspedicii*. Т. II. МИА № 65. Moskva, 1959, 121 – 191].
- Митев 2020:** Н. Митев. Върхове на стрели от фонда на Парк-музей на бойната дружба – 1444. – *Известия на Националния военноисторически музей*, XVII, 2020, 4 – 16. [Mitev, N. *Varhove na strelī ot fonda na Park-muzej na boynata družba – 1444*. – *Izvestia na Natsionalnia voennoistoricheski muzej*, XVII, 2020, 4 – 16].
- Средновековно изкуство. – В: *Регионален археологически музей – Пловдив*. [Srednovekovno izkustvo. – V: *Regionalen arheologicheskī muzej – Plovdiv*] https://archaeologicalmuseumplvdiv.org/_m1714/%D0%A1%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE-%D0%B8%D0%B7%D0%BA%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE?fbclid=IwAR-0iZqqJNZZp8jprM6BeZTLRxq-EX8vrlRYlhYiVQ3UVEostai9xrpz8AcGU (достъпен на 28.09.2020)
- Торопов, Торопова:** С. Е. Торопов, Е. В. Торопова. *Боевой топор XIV века с Пятницкого раскопа в Старой Руссе*. [Toropov, E., E. V. Toropova. *Boevoj topor XIV veka s Pyatnickogo raskopa v Staroj Russe*] <http://www.novsu.ru/file/977497> (достъпен на 28.09.2020)
- Głosek 1996:** M. Głosek. *Późnośredniowieczna broń obuchowa w zbiorach polskich*. Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, 1996.
- Kurasiński, Skóra 2012:** T. Kurasiński, K. Skóra. *Militaria z wczesnośredniowiecznego cmentarzyska szkieletowego w Radomiu, stan 4*. – *Acta Militaria Mediaevalia*, VIII, 2012, 69 – 89.
- Nadolski 1954:** A. Nadolski. *Studia nad uzbrojeniem polskim w X, XI i XII wieku*. Łódź, 1954.
- Paszkiwicz 1975:** M. Paszkiwicz. *Polish War Hammers: Czekan, Nadziak, Obuch*. – *The Journal of Arms and Armour Society*, VIII, № 3, 1975, 225 – 228.
- Świątkiewicz 2010:** P. Świątkiewicz. *Militaria ze Średniowiecznego grodziska w Raciążu*. – *Acta Militaria Mediaevalia*, VI, 2010, 7 – 92.
- Tereszczuk 2005:** D. Tereszczuk. *Średniowieczne militaria proveniencji wschodniej w zbiorach Museum Regionalnego w Tomaszowie Lubelskim*. – *Acta Militaria Mediaevalia*, I, 2005, 133 – 142.
- Д-р Невян Митев,**
Парк-музей на бойната дружба – 1444 г.
„Владислав Варненчик“, филиал на
Националния военноисторически музей,
nevyan_1986@abv.bg